

Dokument nr. 8:8

(2003-2004)

Privat forslag fra stortingsrepresentantene Ulf Erik Knudsen, Arne Sortevik og Karin S. Woldseth

Forslag fra stortingsrepresentantene Ulf Erik Knudsen, Arne Sortevik og Karin S. Woldseth om innføring av elevers rett til fritt skolevalg på videregående skole

Til Stortinget

BAKGRUNN

Sommeren år 2003 henvendte stortingsrepresentant Ulf Erik Knudsen seg til Stortingets utredningsseksjon, med en forespørsel om å få utredet hvordan de enkelte fylker i Norge praktiserer elevers rett til fritt skolevalg. Dette på basis av at det er kjent at enkelte fylker gir elever ved de videregående skolene et fritt valg over hele fylket, mens andre knytter valget til geografisk bosted.

Undersøkelsen konkluderte med at i Aust-Agder, Oppland, Rogaland, Vestfold, Akershus, Møre og Romsdal, Sogn og Fjordane, Finnmark, Nord-Trøndelag og til en viss grad i Oslo (karakterer er avgjørende), kan elever til de videregående skolene søke fritt over hele fylket. De andre fylkene opererer med regioner som søkerne må holde seg innenfor. I noen fylker kreves det at elevene skal søke skole i hjemkommunen. Graden av streghet varierer fra fylke til fylke.

Hovedkonklusjonen er altså at norsk ungdom behandles svært forskjellig avhengig av hvilket fylke man bor i. Forslagsstillerne mener dette ikke er riktig. Elevene bør ha den samme rett til fritt skolevalg uansett i hvilken del av landet man er bosatt.

Dagens situasjon

For å bli tatt inn i en videregående skole må en normalt ha gjennomgått tiårig grunnskole eller tilsvarende utdanning.

Når det gjelder søkere med lovfestet rett, gjelder følgende: For å få skoleplass i videregående skole må det sendes søknad, der tre grunnkurs settes opp i prioritert rekkefølge. Selv om man har rett til videregående opplæring, har man ikke rett til å komme inn på det grunnkurset man helst ønsker å ta, men til ett av de tre grunnkursene man har satt opp. Dersom det er flere søkere til et kurs enn antall elevplasser i fylkeskommunen (eller den del av fylkeskommunen man har mulighet til å søke innenfor), vil elevplassene bli fordelt etter poengberegning av karakterer. Etter grunnkurset har elevene rett til to års videregående opplæring som bygger på grunnkurset.

Søkere uten lovfestet rett har ikke krav på inntak til ett av tre valgte grunnkurs, eller videre løp som bygger på grunnkurset. Fylkeskommunen skal likevel ta hensyn til at søkerne så langt det er mulig, kan tas inn til videregående kurs som bygger på grunnkurs eller videregående kurs som søkeren tidligere har gjennomgått. Dersom det er flere søkere enn elevplasser, blir inntaksrekkefølgen regulert slik at søkere uten videregående opplæring, og søkere som ikke har fullført videregående opplæring, blir prioritert fremfor søkere med tidligere fullført studie- eller yrkeskompetanse. Innenfor begge grupper fordeles elevplassene på grunnlag av poengberegning av karakterer.

Elevene har i utgangspunktet ikke rett til å velge hvilken skole de vil gå på. Det er det fylkeskommunen som bestemmer. Tidligere stod det eksplisitt uttrykt i opplæringsloven. Det har nå kommet til uttrykk i forarbeidene til den nye opplæringsloven, jf. Ot.prp. nr. 46 (1997-1998) om lov om grunnskolen og den videregående opplæringa (opplæringslova) side 54 hvor det bl.a. heter:

"Dessutan sluttar departementet seg til framlegget frå utvalet om skoleval i den vidaregåande opplæringslova. Det vil seie at fylkeskommunen framleis skal av-

gjøre kva skole elevane i vidaregåande opplæring skal knyttast til. På same måte som utvalet ser departementet det som unødvendig å gi særlege reglar i lova om dette."

Situasjonen i de enkelte fylker

Av utredningen laget av Stortingets utredningsseksjon fremkommer følgende opplysninger om de enkelte fylker:

Akershus

Selv om det i Akershus i utgangspunktet er fritt skolevalg, har politikerne bestemt at de svakeste elevene skal skjermes ved at 10 pst. av elevplassene reserveres for dem med dårligste karakterer.

Aust-Agder

Ifølge Inntakskontoret kan elevene søke fritt innenfor hele fylket. En samarbeider også med Vest-Agder for de elevene som bor i grenseområdene, og som kanskje har kortere vei til en skole i nabofylket. Dette innebærer at fylket ikke har styrt inntak i den forstand at man plasserer elever på skoler innenfor bestemte geografiske regioner.

Buskerud

Inntakskontoret opplyste at fylket er delt inn i regioner og at man har en ganske streng praksis. Hovedregelen er at elevene skal søke seg til nærmeste skole. Dersom elever søker utenfor sin region, blir det rettet på av Inntakskontoret. Man skal ha en god begrunnelse for å avvike fra hovedregelen. Eksempler på slike begrunnelser kan være at man ønsker å komme seg bort fra et uheldig miljø eller at man er utsatt for mobbing. Dersom eleven på grunn av fagkombinasjon uansett må bo på hybel, er valget noe friere.

Finnmark

Finnmark opplyser at de har fritt skolevalg. Det presiseres her at det frie skolevalget også omfatter elever fra Båtsfjord kommune, der man har et forsøksgymnas hvor kommunen administrativt er som en "fylkeskommune", og elevene derfor ville være å anse å komme fra "et annet fylke". Man viser også til at om en ønsket fagkombinasjon ikke finnes i Finnmark fylke, så kjøper fylket skoleplasser i andre fylker.

Hedmark

Ifølge Inntakskontoret opererer fylket med inntaksregioner, og at det kun er fritt valg innenfor regionene. Det er truffet politisk vedtak om dette. Dersom noen søker utenfor sin region og det finnes tilbud innenfor, blir vedkommende styrt tilbake til regionen, med mindre det foreligger særlige grunner.

Hordaland

Inntakskontoret opplyste at hovedregelen er at elever skal søke seg til den nærmeste skole som har det tilbudet en ønsker. Elever fra kommuner utenfor Bergen, som søker seg inn til Bergen, blir styrt til skoler i sine kommuner. En har prioritert å bygge ut tilbudet i distriktskommunene, slik at i hvert fall når det gjelder grunnkurs, så skal elevene finne tilbudet i sine respektive kommuner. For den videre utdannelsen vil det være avgjørende hvor man finner den fagkombinasjonen man ønsker. Det opplyses at når man har begrenset skolevalget til grunnkurset, har dette sammenheng med økonomien fordi det betyr reduserte utgifter til skoleskyss. I Bergen by blir alle elevene delt inn i tre poenggrupper. Alle skoler får deretter tildelt elever fra samtlige tre poenggrupper. Dette for å unngå at det får utvikle seg såkalte "gode" og "dårlige" skoler. Det ble opplyst at en har hatt denne ordningen i ca. 10-12 år.

Møre og Romsdal

Ifølge Utdanningsforbundet har Møre og Romsdal fritt skolevalg.

Nordland

Det ble opplyst at fylket er delt opp i regioner, og at hovedregelen er at elever må søke seg til nærmeste skole. Dersom nærmeste skole eller andre skoler i regionen ikke har tilbudet det søkes om, står eleven fritt til å søke skoler over hele fylket. Inntakskontoret opplyser at de har en streng praksis. Det kan gjøres unntak fra hovedregelen dersom særlige grunner foreligger - dvs. sosiale eller faglige grunner.

Det blir videre opplyst at en i Nordland praktiserer den særregel at dersom eleven skal bo utenfor regionen hos en nær slektning, er det mulighet for å søke seg til en skole i nærheten, selv om denne ligger utenfor elevens/foreldrenes bosted.

Nord-Trøndelag

I Nord-Trøndelag har man et system som man ikke finner i noe annet fylke. Her har elevene fritt skolevalg både når det gjelder grunnkurs, VK1 og VK2, men de får tilleggs-poeng dersom de velger nærmeste skole.

Oppland

Ifølge Inntakskontoret kan elevene søke fritt innenfor hele fylket. Et lite forbehold er at dersom det er vanskelig med skyss mellom bosted og skole, har en mulighet til å overstyre. En legger da vekt på hvilken vei transportmidlene går. Det er imidlertid greit dersom eleven flytter på hybel i nærheten av den skolen vedkommende ønsker å gå på.

Oslo

Inntakskontoret opplyste at inntakskriteriene i Oslo baserer seg kun på karakterer, og ikke på bosted. Videre ble det opplyst at det var ca. 750 plasser som stod tomme i fjor. Av den grunn ble 30 klasser lagt ned i år. Dette har medført at det har vært veldig tøft å komme inn på de videregående skolene dette skoleåret.

Rogaland

Inntakskontoret opplyste at en har hatt fritt skolevalg i fylket siden 1995-1996. En har hatt gode erfaringer med ordningen. Det er ikke ordinær skole-skyss i fylket, med unntak av for noen elever som bor vanskelig til. Elever har tilbud om å kjøpe et såkalt ungdomskort (ca. 250 kroner) som gjelder på de fleste transportmidler i fylket. Videre fikk vi opplyst at ca. 90 pst. av elevene kommer inn på det kurset de har satt opp som førstevalg. Ca. 80 pst. kommer inn på det kurset og den skolen de har satt opp som førstevalg.

Sogn og Fjordane

Sogn og Fjordane har ifølge Utdanningsforbundet fritt skolevalg.

Sør-Trøndelag

Når det gjelder Sør-Trøndelag, blir det oppgitt at det er fritt skolevalg i Trondheim, men at man i fylket for øvrig må søke seg til nærmeste skole.

Telemark

Ifølge opplysninger fra Inntakskontoret er gjeldende hovedregel at elever skal søke seg til nærmeste skole i forhold til bosted. Dersom man imidlertid bor slik til at en ikke kan komme seg til den nærmeste skole ved hjelp av offentlige kommunikasjonsmidler, så gis man adgang til å velge en annen skole.

Det foreligger imidlertid nå et forslag om endringer i denne ordningen som skal behandles i fylkestinget i nær fremtid. Forslaget går ut på at det blir åpnet for fritt skolevalg innenfor bestemte geografiske regioner for VK1 og VK2. Når det gjelder grunnkurs, skal elever fortsatt gå på den nærmeste skolen.

Troms

Ifølge opplysninger fra Inntakskontoret er hovedregelen at elever skal søke nærmeste skole i forhold til bosted. Fylket er delt inn i fem regioner. Hovedregelen gjelder så lenge det finnes tilbud i regionen. Vanskelige geografiske og kommunikasjonsmessige forhold gjør at mange elever må bo på hybel uansett om de skal gå på den nærmeste skole. I slike tilfeller hvor elever må bo på hybel, kan en velge hvilken skole en ønsker å gå på. Videre ble det opplyst at en

har lagt seg til en mer liberal praksis enn tidligere etter at den nye opplæringsloven og forskrifter til den, ble vedtatt.

Vest-Agder

Her vil fylkeskommunen behandle spørsmålet om fritt skolevalg senere i høst, etter at det har vært foretatt en vurdering av fordeler og ulemper med et slikt system. I dag er situasjonen at i Kristiansand må elevene gå på den skolen som er nærmest når denne har den fagkombinasjonen man ønsker. Det opplyses for øvrig at man nå i mindre grad frykter såkalte "A- og B-skoler" dersom fritt skolevalg skulle bli innført i Kristiansand. Også ellers i fylket må elevene gå på den skolen som ligger nærmest bosted, når denne har den fagkombinasjonen man ønsker.

Vestfold

Inntakskontoret opplyste at elever fritt kan velge skoler over hele fylket. Fylket har bestandig hatt denne ordningen, og en har positive erfaringer med den.

Østfold

Inntakskontoret opplyste at en har to ulike ordninger. Elever som skal inn på grunnkurs, kan bare søke på kurs, ikke skole. Disse blir fordelt etter noe som kalles postnummerordningen. Dette innebærer at de blir styrt til nærmeste skole ut fra bostedets postnummer. Dersom denne skolen ikke har plass, blir de styrt til nest nærmeste skole osv. Elever som søker VK 1 eller VK 2, kan fritt velge skole innenfor hele fylket. Dersom spesielle grunner foreligger, kan Inntakskontoret etter en skjønnsmessig vurdering gjøre unntak fra ordningen med fordeling etter postnummer. Det kan være sosiale (familiære grunner, spesielle fritidstilbud) eller faglige grunner (spesielle fag som bare finnes på ett sted). Det blir opplyst at kontoret behandler ganske mange søknader om unntak.

Konklusjon

Som før nevnt er det altså slik at i Aust-Agder, Oppland, Rogaland, Vestfold, Akershus, Møre og Romsdal, Sogn og Fjordane, Finnmark, Nord-Trøndelag og til en viss grad i Oslo (karakterer er avgjørende), kan elever til de videregående skolene søke fritt over hele fylket. I Vest-Agder vil spørsmålet bli tatt opp til høsten, og det kan synes som en viss mulighet for fritt skolevalg i Kristiansand.

I de fleste fylkene opereres det med regioner som søkerne må holde seg innenfor. I noen fylker kreves det at elevene skal søke skole i hjemkommunen. Forutsetningen er imidlertid at det finnes tilbud innenfor regionen eller kommunen. Selv om fylkene fører en streng praksis som hovedregel, gjør de fleste unntak dersom det foreligger særlige grunner. Imidlertid sy-

nes grunnlaget for slike unntak å variere fra fylke til fylke.

Det synes også klart at de fylker som praktiserer fritt skolevalg, er fornøyd med denne ordningen. Forslagsstillerne mener det også må være uakseptabelt at man har en betydelig forskjellsbehandling fra fylke til fylke, og at mange unge mennesker er fratatt retten til selv å velge skole, som følge av sitt bosted.

FORSLAG

På denne bakgrunn fremmes følgende

f o r s l a g :

Stortinget ber Regjeringen fremme forslag om nødvendige lovendringer for at all norsk ungdom, fra høsten 2004, sikres rett til fritt skolevalg i den videregående skole.

6. november 2003